

Habielski, Rafał

"W obliczu wojny", Kraków 1983 : [recenzja]

Kwartalnik Historii Prasy Polskiej 24/3, 104-105

1985-1986

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

historiografii Drugiej Rzeczypospolitej poświęcił autor pełnych 25 stron). Widoczny to ślad pośpiechu, jak również zmajoryzowania obrazu prasowego Polski tytułami głównie warszawskimi. Bardzo jest dziwne, że tak żywiołowo rozwijające się prasoznawstwo polskie, badania krakowskiego Ośrodka Badań Prasoznawczych i 25 tomów „Kwartalnika Historii Prasy Polskiej”, wydana już osiem lat temu *Encyklopedia wiedzy o prasie* nie okazały się autorowi potrzebne do sprecyzowania choć jednej tezy. Te uwagi winny by przyświecać następnym wydaniom tej tak potrzebnej, nowatorskiej i interesującej *Historii Polski 1914—1939*, o które to wydania rynek księgarski woła jak najgłośniej.

Na koniec nie można pominąć milczeniem strony wydawniczej książki. Nawet przy trudnościach papierniczych reprodukcji rycin, i tak zresztą nielicznych bądź w marginesowych formatach, na papierze tekstowym musiało dać w wyniku reprodukcji szatę ilustracyjną zatartą, nieraz mało czytelną. To również postulat czytelniczy przy wznowieniach. Należy je bezsprzecznie zaopatrzyć bogaciej w ciekawsze diagramy zjawisk gospodarczych czy cywilizacyjnych. Wszak książka jest zarysem dziejów do celów głównie dydaktycznych i ten charakter spełniać będzie we wszystkich wydaniach.

Marian Tyrowicz

W obliczu wojny. Z prasy polskiej 1939 roku. Wybór i opracowanie redakcja miesięcznika „Znak”. Społeczny Instytut Wydawniczy „Znak”, Kraków 1983, ss. 338.

Z inicjatywy redakcji miesięcznika „Znak” powstała i została wydana osobliwa i rzadko w kraju spotykana książka: antologia tekstów opublikowanych w prasie polskiej w roku 1939, objętych wspólnym tytułem *W obliczu wojny*.

Książka składa się z trzech części. Pierwszą (*Wprowadzenie*) tworzą dwa szkice pióra A. Friszke, dotyczące polskiej polityki zagranicznej w kontekście polityki Niemiec, Francji i Wielkiej Brytanii oraz wewnętrznych dziejów Polski w latach 1918—1939. Na część drugą (*Ostrzeżenie*) składają się fragmenty dwu prac W. Sikorskiego (*Polska i Francja w przeszłości i dobie współczesnej*, Lwów 1931; *Przyszła wojna. Jej możliwości i charakter oraz związane z nim zagadnienia obrony kraju*, Warszawa 1934) oraz fragment publicystyki W. Korfantego, pochodzący z 1936 r. Trzecia część, której tytuł jest tytułem całej pracy, jest chronologicznym przeglądem materiałów poświęconych polskiej polityce zagranicznej, opublikowanych w prasie od 1 stycznia do 3 września 1939 r.

Każdy wybór budzić musi polemiki, dyskusje i wątpliwości. Tak też jest i w przypadku tej książki. Pierwsza uwaga dotyczy zawartości rozdziału drugiego. W posłowniu S.W. (Stefan Wilkanowicz?) podaje, iż teksty owe zostały zamieszczone ze względu na swój „proroczy” charakter (s. 329). Rodzi się jednak wątpliwość, czy parustronicowe wybory oddają charakter całości prac, z których są cytowane, oraz konstatacja o podważeniu chronologicznego układu książki, której podtytuł brzmi przecież: *Z prasy polskiej 1939 r.* Podstawową jednak sprawą jest kwestia doboru zaprezentowanych w rozdziale drugim materiałów. W książce przeważają zdecydowanie artykuły o proweniencji opozycyjnej zarówno z lewicy, jak centrum i prawicy. Mniej jest publikacji ukazujących uwarunkowania oraz źródła polityki zagranicznej w wypowiedziach jej twórców bądź czynników oficjalnych. Proporcję

taką tłumaczyć można tylko tym, iż suma periodyków opozycyjnych w przedwrześniowej Polsce przewyższała liczbę tytułów, którymi dysponował obóz rządzący.

Osobnej uwagi wymaga rodzaj lub typ skompletowanych materiałów. W słowie wstępnym (s. 7—8) wspomina się o publicystyce, w zasadniczej zaś części przewijają się przemówienia, oświadczenia, oficjalne oświadczenia partii politycznych, deklaracje rządu, wreszcie wiersz K. Iłakowiczówny. To pomieszanie gatunków — aczkolwiek źródłem wszystkich była prasa — jest słabszą stroną książki. Teksty prezentują bowiem różny ciężar gatunkowy, mają inną skalę oddziaływania, znaczenia i wartości. W paru wypadkach zupełnie ze sobą nie korespondują.

Gwoli dokładności wspomnieć należy jeszcze o dwu sprawach. Pierwsza z nich to informacja (s. 329) o braku w zbiorze głosów mniejszości narodowych. Mimo to jednym z otwierających tekstów jest artykuł N. Szwalbego zamieszczony w pierwszym numerze „Naszego Przeglądu” z roku 1939. Druga niedokładność to nierozszyfrowanie inicjałów paru autorów, o co redaktorzy wyboru winni byli się postarać.

Powyższe uwagi nie mogą przysłonić bezspornej wartości książki. Próby zaprezentowania wyboru dokumentów, dzienników, wspomnień czy właśnie publicystyki, z rzadka podejmowane, zdają egzamin, czego przykładem może być edycja *Sprawy polskiej podczas II wojny światowej w świetle pamiętników* w opracowaniu S. Zabiełły. Myślę, że podobnie będzie w przypadku książki „Znak”, której podstawową wartością jest przedstawienie szerokiego, reprezentatywnego wyboru wypowiedzi. Mimo koniecznych skrótów zyskał czytelnik panoramę polskiego myślenia o polityce międzynarodowej i problemie niemieckim przed kampanią wrześniową. Wartość tego wyboru polega przede wszystkim na pokazaniu pluralizmu polskiego myślenia politycznego. Mimo różnic i barier opinia w sprawie obrony niepodległości była jednoznaczna. Współczesnemu czytelnikowi przedstawiono zestaw nazwisk indywidualności będących współtwórcami polskiego międzywojennego czasopiśmiennictwa, publicystów i polityków, o kontakt z twórczością których w miarę upływu czasu coraz trudniej, a przecież myśl tych ludzi (Niedziałkowski, Próchnik, Mackiewicz czy Pruszyński) świadczy o intelektualnej kondycji społeczeństwa. Godny odnotowania jest fakt zaznaczenia przez redakcję ingerencji przedwojennej cenzury, poszerzający i uatrakcyjniający lekturę. W kulisy sterowania prasą wprowadza doskonale czytelnika *Notatnik M. Krzepkowskiego z konferencji prasowych w MSZ (luty—czerwiec 1939)*, będący naturalnym uzupełnieniem książki*.

Musi pozostać ta praca w polu widzenia historyka prasy. Dzięki zaopatrzeniu artykułów w informacje o losach poszczególnych tytułów prasowych oraz notki biograficzne autorów powstało ciekawe kompendium ukazujące interesujący fragment czasopiśmiennictwa Drugiej Rzeczypospolitej.

Zebrań tekstów prezentujących wielorakość postaw i poglądów jest pretekstem do refleksji nad znaczeniem prasy w kształtowaniu świadomości i myślenia politycznego, a także nad tą funkcją prasy, którą było ostrzeżenie i przygotowywanie społeczeństwa w momentach zagrożeń. Jak ta rola została spełniona, możemy z perspektywy blisko półwiecza ocenić przy lekturze artykułów.

Zbiór ten traktować można również jako przestrożę, jak zawodne mogą być doraźnie formułowane wnioski bądź wizje lansowane przez prasę. Lektura owych wypowiedzi prowadzi więc także do wniosku, iż prasa jest równie ważkim, co niebezpiecznym źródłem do badania opinii publicznej.

Rafał Habielski

* *Notatnik Mieczysława Krzepkowskiego z konferencji prasowych w Ministerstwie Spraw Zagranicznych (luty—czerwiec 1939)*. Przygotowali do druku, wstępem i przypisami opatrzyli Maciej Koźmiński i Andrzej Paczkowski, „Rocznik Historii Czasopiśmiennictwa Polskiego”, t. 14:1975, z. 2—3, s. 335—374.